

De tragedie *Antigone* van **Sofokles** is vele malen nagevolgd. Classicus **Eva Cantarella** zet zich af tegen het heersende beeld van Antigone.

“
Wie zelf wil oordelen, kan terecht bij de schitterende nieuwe vertaling van Patrick Lateur

Zie mij aan,/ burgers van mijn vaderstad./ Ik ga mijn laatste weg,/ voor het laatst zie ik/ het zonlicht stralen,/ en dan nooit meer. Hades/ die allen rust geeft,/ voert me levend/ naar de oever van de Acheron./ Geen bruidslid is mijn deel,/ bij mijn huwelijk zingt men/ geen gezang voor mij, niet één./ Huwen zal ik met de Acheron.’

Dat zijn, in de vertaling van Patrick Lateur, bijna de laatste woorden van Antigone in de gelijknamige tragedie van Sofokles. Zij is een van de spraakmakendste vrouwenfiguren uit de klassieke Griekse literatuur, en meteen uit de hele wereldliteratuur. Haar naam staat symbool voor wilskracht en principevastheid.

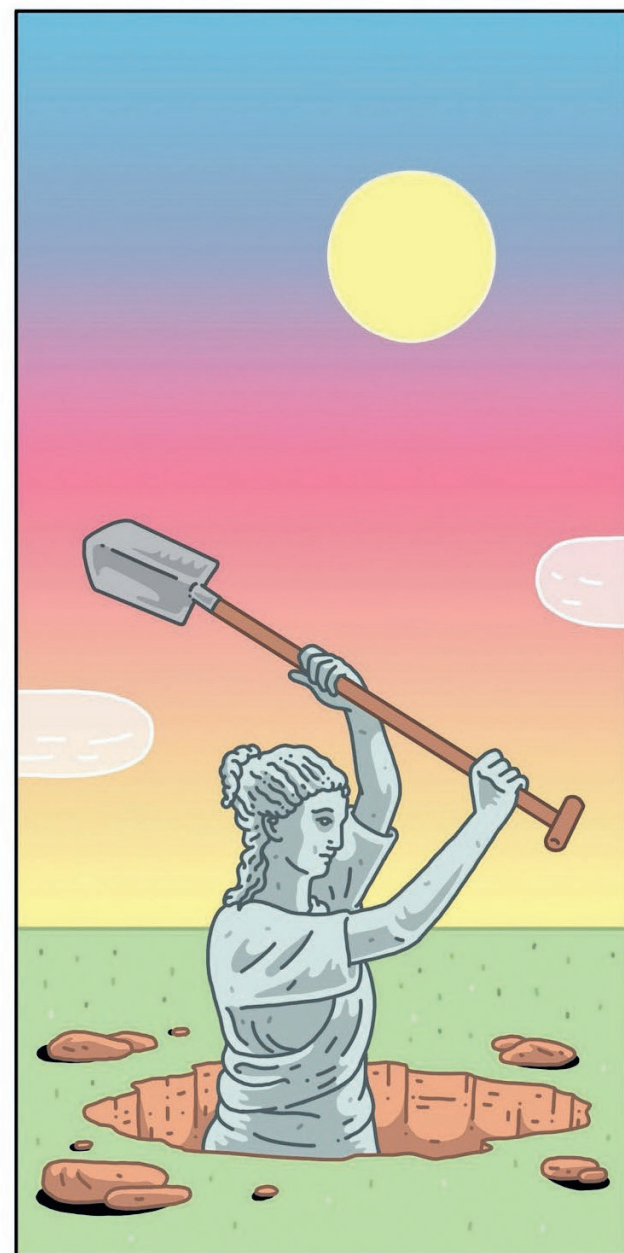
Tegen de wil van koning Kreon van Thebe heeft zij het geschonden lijk van haar gesneuvelde broer Polyneikes begraven. Dat is door Kreon uitdrukkelijk verboden, omdat Polyneikes is gesneuveld na een felle strijd tegen zijn bloedeigen broer Eteokles en zijn vaderstad Thebe. Antigone weet het, maar legt het verbod naast zich neer, met een beroep op hogere, ongeschreven wetten. De wetten van de goden, de eeuwige wetten die belangrijker zijn dan tijdelijke menselijke regels. En ze betaalt voor haar ideeën de hoogste prijs: ze zal sterven, zoals Kreon het heeft bepaald. Een meisje dat zo dood moet gaan, dat klinkt zielig. Wie wordt er niet geroerd door de woorden uit het citaat?

Zo is Antigone de geschiedenis ingegaan als ‘de stem van het geweten’. Een dappere jonge vrouw, die mannelijke macht en geweld trotseert om vast te houden aan haar verheven principes. Een niet-christelijke martelares die alles opoffert voor eer, vrijheid en menselijkheid.

Verreweg het bekendst is de mythe uit de klassieke tragedie *Antigone* van Sofokles (496-406 v.Chr.), oorspronkelijk opgevoerd in het klassieke Athene in 442 v. Chr. Dat befaamde stuk is de afgelopen millennia talloze malen nagevolgd. Geliefd is de versie van de Franse auteur Jean Anouilh, voor het eerst opgevoerd nog tijdens de Duitse bezetting in 1944. (Tot december 2024 toerde Het Nationale Theater door Nederland met een veelgeprezen uitvoering van deze moderne *Antigone*.)

Op school, in de vorige eeuw, kreeg ik Sofokles’ *Antigone* voorgeschoteld zonder enige kritiek. Ja, er was veel aan te merken op de ‘wrede machthebber’ Kreon of op Antigones ‘slappe zus’ Ismene, die lang niet zo flink en vastberaden is. Ik weet nog goed hoe ik meevoelde met de arme Ismene: uitgekafferd door haar grote zus, vergeefs probeerend het verstand te laten spreken en Antigone te redden.

Ook in Antigones verloofde Haemon zag ik nog iets: een suffige jongen, dat wel, die niettemin het conflict met zijn vader durft te zoeken en zijn verloofde verdedigt. Zijn zelfmoord op het eind was dan weer overdreven: waarom nóg meer doden? Koning Kreon leek me eigenlijk heel redelijk, maar Antigone vond ik vanaf

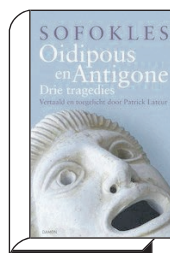

● **Recensie *Antigone*-boeken**

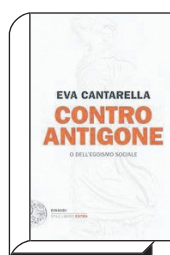
Geen heldin maar een egoïst

Vanaf de eerste regel die classicus en vertaler **Vincent Hunink** las over de mythische figuur Antigone, vond hij haar onuitstaanbaar. Dat was lange tijd een afwijkende mening, maar het tij begint te keren.

Illustratie **Olivier Heiligers**

FICTIE
Sofokles
 Oidipous en Antigone – Drie tragedies
 Uit het Oudgrieks vertaald door Patrick Lateur.
 Damon;
 295 pagina's;
 € 29,90.

NON-FICTIE
Eva Cantarella
 Contro Antigone, o dell' egoismo sociale
 Einaudi;
 120 pagina's;
 ca. € 12.

de eerste regel volkomen onuitstaanbaar. Dat waren in die jaren politiek incorrecte sentimenten, dus ik hield wijselijk mijn mond.

Maar zwijgen is niet meer nodig, de tijden zijn veranderd. De antipathie tegen de opgefokte, zelfverklaarde heldin Antigone blijkt breder te leven. Begin 2024 publiceerde de befaamde Italiaanse classicus Eva Cantarella een pamflet met de provocerende titel *Contro Antigone, o dell' egoismo sociale* ('Tegen Antigone – Over sociaal egoïsme'). Ja, sociaal egoïsme!

Dat lijkt inderdaad precies het probleem met de Antigone-figuur uit het stuk van Sofokles. In een interview met de *Corriere della Sera* van 4 februari 2024 vat Cantarella haar pamflet samen met een paar fijne soundbites. De jonge Griekse vrouw is een 'verontrustend personage' dat een 'verschrikkelijk egoïsme' aan de dag legt. Totaal ongevoelig voor alles en iedereen buiten zichzelf, met alleen een fixatie op het begraven van haar broer.

Haar zus Ismene behandelt ze honds, tegenover Kreon voelt ze zich moreel verheven. Voor haar verloofde Haemon heeft ze in het geheel

geen oog, ze noemt zijn naam geen enkele keer. 'Harteloos en gevoelloos' noemt Cantarella haar, een vrouw met maar één enkel doel: sterven. 'Als slachtoffer van een hopeloze waanzin van vernietiging en verwoesting, houdt Antigone van niemand, niet eens van zichzelf: haar enige ware liefde is de dood.'

Kreon daarentegen, zo betoogt Cantarella, heeft gewoon gelijk. De gestorven Polyneikes is een landverrader en staatsvijand, en het verbod op begraven is dus niet meer dan terecht. En zo heel graag wilde Kreon ook geen koning worden, hij nam zijn verantwoordelijkheid toen het moest. Kortom, hij doet ook maar zijn plicht, iemand moet regeren. Maar Cantarella's warme sympathie krijgt hij toch niet. Die gaat naar de lieve, menselijke Ismene, de zus die in tweede instantie met Antigone wil sterven, uit liefde. En die van Antigone meteen weer een snauw krijgt, dat het nu niet meer hoeft.

Kijk, zo blijven de klassieken levend en boeiend. De vaste denkbeelden over goed en fout mogen gaan wankelen. Veel kan het omgekeerde zijn van wat we vroeger dachten. Of moesten denken.

Wie zelf wil denken, zelf wil oordelen, kan nu terecht bij de gloednieuwe Nederlandse vertaling van Sofokles' *Antigone* door Patrick Lateur, die recentelijk nog de hele Aeschylus in vertaling uitbracht. Zijn vertaling is, opnieuw, schitterend. Prachtig, melodisch Nederlands, poëtisch vertaalde koorliederen, voldoende toelichting zonder ballast van eeuwen geleerdheid. En Sofokles' andere wereldberoemde stuk, de *Oedipus*, krijgt de lezer er nog bij, evenals de *Oedipus in Kolonos*. Hopelijk komt Lateur nog toe aan de vier andere stukken van Sofokles, want ja: nu willen we ook alles.